

Bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir
mokymo priemonių atitikties teisės aktams
įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašo
3 priedas

(Bendrojo ugdymo dalyko vadovėlio turinio kokybę patvirtinančios deklaracijos forma)

„Baltų lankų“ vadovėliai“, Gedimino pr. 28, LT-01104 Vilnius, +370 520 80358,
vadoveliai@elankos.lt, 303488892

(Teikėjo juridinio asmens pavadinimas, adresas, tel. (8 0) 000 0000, faks. (8 0) 000 0000, el. p. adresas,
duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 00000000; teikėjo fizinio asmens vardas ir pavardė,
adresas, tel. (8 0) 000 0000, faks. (8 0) 000 0000, el. p. adresas)

Nacionalinei švietimo agentūrai

BENDROJO UGDYMO DALYKO VADOVĖLIO TURINIO KOKYBĘ PATVIRTINANTI DEKLARACIJA

2023 08 04

(data)

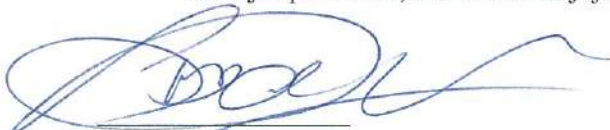
Patvirtiname, kad bendrojo ugdymo dalyko istorijos vadovėlis „Istorija. Vadovėlis 5 klasei,
I dalis“ (autoriai Norbertas Černiauskas, Mindaugas Nefas, 2023 m.)

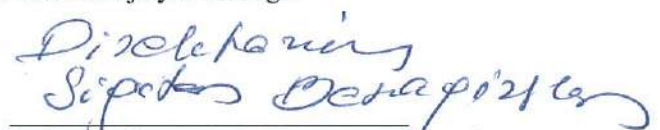
(autorius (-iai), pavadinimas, dalykas, klasė, metai, serija)

atitinka Bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitikties teisės aktams
įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašo II skyriuje nustatytus bendruosius ir specialiuosius
reikalavimus. Bendrojo ugdymo dalyko vadovėlį vertino:

1. mokytoja metodininkė Rasa Burinskienė;
(vertintojo vardas, pavardė)
2. vyr. mokytojas Dalius Vinciūnas;
(vertintojo vardas, pavardė)
3. humanitarinių mokslų dr. Zigmas Vitkus.
(vertintojo vardas, pavardė)

Teikėjas patvirtina, kad deklaracijoje pateikta informacija yra teisinga.

(parašas)

(teikėjo juridinio asmens atstovo pareigės, vardas ir
pavardė; teikėjo fizinio asmens vardas, pavardė)

NORBERTO ČERNIAUSKO IR MINDAUGO NEFO RENGIAMO ISTORIJOS VADOVĖLIO 5 KLASEI PIRMOS DALIES RANKRAŠČIO RECENZIJĄ

Recenzentas humanitarinių mokslų dr. Zigmas Vitkus, istorikas, Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto mokslo darbuotojas

Lyginant istorikų dr. Norberto Černiausko ir dr. Mindaugo Nefo istorijos vadovėlio 5 klasei pirmos dalies rankraštį su šiuo metu plačiai naudojamu kitų autorių istorijos vadovėliu, galima identifikuoti esminį koncepcijos skirtumą. Tai, kas dabar naudojamame vadovėlyje aptariama iš esmės dviejuose įvadinuose skyriuose („Praeitis mūsų gyvenime“ ir „Mano gyvenamoji vieta praeityje“), Černiausko ir Nefo tekste tampa pagrindine metodologine prieiga, t. y. dėstoma ne tiršta įvykinė Lietuvos istorija, bet siekiama sudominti mokinius pačiu istorijos (praeities) tyrinėjimo fenomenu, pajusti istorijos kaip nuotykių, istorijos kaip kelionės skonį ir suteikti mokiniams praeities suvokimo ir tyrimo pagrindus.

Vadovėlyje yra dešimt skyrių, kuriuose aptariami skirtingi istorijos fenomeno aspektai („Kaip išmatuoti laiką“, „Laiko juosta“, „Istorija kaip kelionė ir atradimai“, „Kodėl praeitis gali virsti detektyvu?“, „Kiekvienas turi savo istoriją“, „Iš kur istorikės ir istorikai gauna žinių?“, „Praeiti tiriama ne tik istorikai“, „Praeities rekonstrukcija ir restauracija“, „Istorijos vaizdai“ ir „Muziejus – vieta praeičiai pažinti“). Temos struktūrą sudaro 8 turinio elementai: įvadiniai (ir kontroliniai) klausimai apie tai, kas temoje bus „aptarta“, „sužinota“, „išsiaiškinta“, įvadas, pagrindinis tekstas, vaizdinė medžiaga, klausimai ir užduotys, apibendrinamosios užduotys, kvietimas tyrinėti ir dalis pavadinimu „Skydas“ (koks koncepcinis skirtumas tarp pastarųjų dviejų dalių, recenzentui nebuvo visai aiškus).

Didžiausia būsimojo vadovėlio stiprybė tai, kad vaikai čia kviečiami tapti tyrinėtojais ir įgyti gebėjimų praeičiai tyrinėti (orientuotis istoriniame laike ir erdvėje, skaityti ir nagrinėti šaltinius, ištirti konkretų istorinį įvykį, suvokti, kuo istorinis įvykis skiriasi nuo paprasto įvykio, išvelgti istoriją savo šeimos ir vietos istorijoje); sėkmingai kuriamas istorijos kaip detektyvo pojūtis, o tai adresatui (11–12 m. vaikams) yra išties svarbu. Ne mažiau svarbios ir jų bendraamžių patirtys (autoriai mini gelbėtoją Mečislovą Dordziką, Vyžuonų paauglius – paminklo Vytautui Didžiajam statytojus, lobių radusius vaikus). Vykusiai išskirtos ir sąsajos su dabartimi (istorinio įvykio rekonstrukcija kaip dėlionė, istorinių šaltinių sąsaja su gamtos šaltiniais, istorijos veikėjų CV ir kt.).

Recenzento nuomone, svarbu, kad tekste skiriama dėmesio atminties institucijų (muziejų) veiklos principams pristatyti (paskui mokiniai kviečiami parengti savo parodą), taip pat nepamirštama viena pagrindinių bet kurioje atminties kultūroje medijų – paminklai (mokiniai kviečiami pasvarstyti, kokį paminklą jie norėtų sukurti). Labai sveikintini pristatomi Sierakausko ir Vanago palaikų suradimo atvejai, demonstruojantys, kokių išpūdingų rezultatų galima pasiekti suderinus įvairių mokslo sričių metodus, sykiu atskleidžiantys istorijos ir mokslo apskritai reikšmę visuomenės gyvenimui. Neatsitiktinai dėmesio autoriai skiria ir gyvajai istorijai (jos rekonstrukcijoms), kuri turbūt kaip niekas kitas prisideda prie istorinės vaizduotės ugdymo.

Skaitantieji būsimo vadovėlio rankraštį netruks įsitikinti, kad autoriai temoms atskleisti pasitelkia labai įvairius, pavaizdžius šaltinius (jie patikrinti ir patikimi), vaizdinė medžiaga dera su kitais vadovėlio turinio elementais (turbūt pateikiama rankraštyje – preliminari?), pateikiamos užduotys – įvairių tipų ir sunkumo, konstruojant tekstą remiamasi pavyzdžiais iš įvairių Lietuvos tautų gyvenimo, knygos herojai – ir vyrai, ir moterys (Lietuvos archeologijai atstovauja Rimutė Rimantienė ir Marija Gimbutienė, o kai kalbama apie Zigmantą Sierakauską, su juo kartu ir Apolonija), pateikiamos nuorodos mokiniams padeda rasti reikiamą informaciją.

Vadovėlio kalba gyva, vaizdinga, informatyvi, sklandi, penktokams suprantama ir ne kategoriška. Pasakojimo tonas kviečia svarstyti, tyrinėti kartu, o tai atspindi šių dienų vakarietiškoji istorijos pateikimo vadovėliuose būdą, kuriam būdinga demokratiška, diskusinio pobūdžio prieiga prie praeities ir siekis ugdyti mokinių gebėjimą mąstyti (tarkime, išties įdomu, kaip mokiniai atsakytų į autorių suformuluotus klausimus: „Ar jums būtų svarbu žinoti, jog kadaise jūsų protėviai buvo kilmingi ir tikriausiai turtingi?“ arba „Ką darysite, tvarkydami namus radę senų, seniau buityje naudotų daiktų: išmesite, išsaugosite, atiduosite į muziejų?“).

Pastabos recenzijos rankraščiu yra neesminės, recenzentas jas formulavo kaip pasiūlymus ir pateikė pačiame rankraščio tekste. Pavyzdžiui, siūlė pristatyti ne tik krikščionišką linijinę, bet ir ciklinę ar spiralinę laiko sampratą; pateikti pačios istorijos apibrėžimą ir jo niuansus (istorija kaip vyksmas laike, istorija kaip istoriografija, istorija kaip literatūra); atkreipė dėmesį į tai, kad, tarkime, mūsų artimiausioje aplinkoje gali nebūti bažnyčių, piliakalnių ir paminklų, bet net ir daugiabučių rajonai yra tyrinėjimo vertas istorinis fenomenas; kalbant apie atkurtas istorines erdves nepamiršti Rumšiškių, Šeimyniškių arba Art Deco muziejaus Kaune.

Apibendrinant galima neabejotinai teigti, kad Norberto Černiausko ir Mindaugo Nefo rengiama istorijos vadovėlio 5 klasei pirma dalis atitinka bendruosius ir specialiuosius

vadovėlių ir mokymo priemonių reikalavimus ir gali būti leidžiamas kaip vadovėlis. Knyga efektyviai prisidės prie jaunųjų piliečių istorinės sąmonės, istorinės vaizduotės, kritiškumo šaltiniams ir atidumo (taigi ir pagarbos) praeičiai ugdymo, o suteikus mokiniams praeities suvokimo pagrindus ir pajutus kelionės po praeitį malonumą bus sėkmingiau pereita prie svarbiausių Lietuvos (ir pasaulio) istorijos įvykių, procesų ir asmenybių tyrinėjimų.

Norberto Černiausko ir Mindaugo Nefo 5 kl. vadovėlio I dalies tekstinė ir vaizdinė medžiaga pritaikyta siekti dalyko bendrojoje programoje įvardytų tikslų ir uždavinių, ugdyti dalyko bendrojoje programoje apibrėžtas mokinių kompetencijas. Taip pat atliepia programose aprašytus pasiekimų lygius ir skatina naudoti įvairius mokymosi metodus. Nepastebėta fakto ir dalyko klaidų, turinys parengtas remiantis patikrintais ir patikimais šaltiniais. Vadovėlio ir mokymo priemonės turinyje nėra diskriminavimo ir propagavimo lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu.

Vadovėlio ir mokymo priemonės turinyje pateikiami situacijų, įvykių, reiškinių, procesų, asmenybių veiklos aprašymai, iliustracijos, užduotys nepažeidžia asmens teisių ir laisvių, nėra neigiamų ar kitokių lyčių stereotipų, mergaitės ir berniukai, moterys ir vyrai vaizduojami nešališkai. Vadovėlio turinys atitinka dalyko bendrojoje programoje nustatytus tikslus ir uždavinius bei mokymosi turinį. Kiekviename skyriuje yra skirtingo sudėtingumo užduočių, atitinkančių dalyko bendrojoje programoje apibrėžtus pasiekimų lygių požymius. Yra užduočių, padedančių mokiniui suprasti sąvokas, asmenybes. Yra grafikų, schemų, lentelių, paveikslėlių, nuotraukų.

Didelis dėmesys vadovėlyje skiriamas laiko, metų skaičiavimui, istorijos laikotarpių atpažinimui, gyvenamosios vietovės objektų atpažinimui, tokių kaip kapinės, dvarai, maldos namai ir pan. bei jų istorijos tyrinėjimui. Supažindinama ir su archeologijos mokslu bei archeologų darbu. Pateikiamos įdomios Adolfo Ramanausko-Vanago ir Zigmanto Sierakausko palaikų radimo istorijos. Vadovėlyje taip pat supažindinama su istorijos šaltiniais ir jų rūšimis. Nemažas dėmesys skiriamas heraldikai, istorijos pagalbiniam mokslams bei rekonstrukcijai. Labai naudingi ir įdomūs skyriai apie istorinius vaizdus bei muziejus, kuriuose gausu įtraukiančių užduočių.

Vadovėlis parašytas suprantama, nesudėtinga kalba 5 klasės mokiniams. Yra integracijos su lietuvių, anglų kalbomis, daile, muzika, geografija, gamtos mokslais. Vadovėlis parašytas pilnai atitinkant naujas bendrojo ugdymo programas, suskirstytas į skyrius pagal programos punktus.

Vadovėlyje yra daug naujų ir išplėstų temų, kurių nebuvo anksčiau. Iliustracijos, užduotys ir tekstas atitinka keliamus reikalavimus vadovėlio leidybai.

Trumpi pastebėjimai: 5–7 puslapiuose paašškinti sąvokas ir asmenybes. Galima pridėti amžių lentelę 8 puslapyje. Vietovės legendų sutartinius ženklus pridėti 18 puslapyje. 20 puslapyje paašškinti, kas yra krikštai, patikslinti piliakalnių skaičių 21 puslapyje. 41–42 puslapiuose įdėti Lietuvos herbų žemėlapi. 40–44 puslapiuose matosi nauji dalykai, kurių anksčiau nebuvo arba jie

Zuo

buvo pateikiami kaip papildomos užduotys, kurias dažnai praleisdavo mokytojai, norėdami spėti „išeiti tikrą istoriją“. Gyvenamosios vietos istorija aprašoma išsamiai, kaip ir tyrimas. Atrodo įdomi užduotis. 46–47 puslapiuose labai gražiai aprašytas giminės medžio tyrimas. Čia, manau, labai svarbu, kad mokiniai iš vadovėlio, ar pratybų padarytų giminės medį. 54 puslapyje yra puiki ir originali užduotis apie atsiminimų sąsiuvinį ir istorinį CV, mokiniai gali sukurti savo, o paskui ir paminėtų istorinių asmenybių istorijas. 72–74 puslapiuose patiko tai, kad apie istorinę rekonstrukciją vaikams pasakojama išsamiau. Galbūt šalia ginklų ir kovų galima pridėti ir senųjų tradicijų maisto gaminimą, rūbų siuvimą, pagonybės ritualų atlikimą, ir moterų, merginų, mergaičių dalyvavimą rekonstrukcijoje.

Taigi 5 kl. istorijos vadovėlio I d. visiškai atitinka bendruosius ir specialiuosius vadovėlių reikalavimus.

Vyr. Istorijos mokytojas Dalius Vinciūnas:

Norberto Černiausko ir Mindaugo Nefo 5 kl. vadovėlio I dalyje pateikiama medžiaga pritaikyta siekti dalyko bendrojoje programoje įvardytų tikslų ir uždavinių bei ugdyti įvairias mokinių kompetencijas. Vadovėlyje nėra fakto ir dalyko klaidų, turinys parengtas remiantis patikrintais, patikimais ir įvairiais šaltiniais. Taip pat nėra diskriminavimo ir diskriminavimo propagavimo lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. Nėra reklamos. Pateikiamos nuorodos į skaitmeninius išteklius, kurie nėra mokami, visiems laisvai pasiekiami. Asmenybių veiklos aprašymai, iliustracijos, užduotys nepažeidžia asmens teisių ir laisvių bei pagrindinių tarptautinės teisės principų, vengiama neigiamas emocines reakcijas keliančių asociacijų, būdvardžių ir kategoriškų apibendrinimų, nėra neigiamų ar kitokių lyčių stereotipų, mergaitės ir berniukai, moterys ir vyrai vaizduojami nešališkai. Išskiriamos moterys mokslininkės Rimantienė ir Gimbutienė, greta Z. Sierakausko įkelta ir jo žmonos Apolonijos nuotrauka, ji taip pat įvardijama kaip sukilėlė.

Vadovėlio turinys atitinka dalyko bendrojoje programoje aprašytą mokymosi turinį, atskiros dalys logiškai dera tarpusavyje, atsižvelgiama į mokinių amžių, vaizdinė medžiaga dera su kitais vadovėlio turinio elementais, pateikiamos nuorodos padeda rasti reikiamą informaciją mokiniams.

Pagal bendrųjų ugdymo programų nuostatas vadovėlyje didelis dėmesys skiriamas gyvenamosios vietovės istorijai. Temos šiame vadovėlyje išdėstomos paprasta, vaizdinga, lengvai penktokui suprantama kalba (suprantamai paaiškinamas laiko skaičiavimas, amžių, dešimtmečių rašymas). Praktinės užduotys skatina mokinių kūrybiškumą, kelia iššūkių (pvz., suskirstyti savo gyvenimą į istorijos laikotarpius, sudaryti gyvenamosios vietovės žemėlapi, išsirinkti piliakalnį ir ant jo nubraižyti įsivaizduojamus pastatus, sudaryti kelionės planą). Džiugu, kad užduotys paaiškinamos nuosekliai, paprastai (pvz., užduotis apie herbo gamybą: paaiškinama, kas yra skydas, koks jis gali būti, kada atsirado, ką simbolizuoja spalvos ir t. t.), todėl mokiniai galės tokias užduotis atlikti individualiai, dirbdami grupėse arba vykdydami veiklas savarankiškai tiek klasėje, tiek namuose savo pasirinktu tempu. Teksto pradžioje keliamas smalsumą sužadinantis klausimas (pvz., temoje apie laiko juostą klausama: ar žinote, kad tūkstantmečius galime sudėti į dvi juostas?), taip mokinius bus lengviau įtraukti į veiklas, paskatinti pačius išsikelti pamokos uždavinius. Temose pastebima integracija su kitais mokslais (pvz., prisiminkite, kas yra mastelis, išvardinama, kokie yra geografiniai objektai, raginama pamėginti restauruoti seną daiktą technologijų pamokose), tai skatina platesnį mokinių suvokimą, padeda susieti skirtingus mokomuosius dalykus. Vadovėlio tekste ir jį iliustruojančiose nuotraukose minimos ir matomos

įvairios Lietuvos vietovės, neapsiribojama vien tik didžiais miestais, todėl mokiniams formuosis supratimas, kad istorija yra aplink juos, o ne tik šalies sostinėje. Taip pat mokinius turėtų sudominti, kad vadovėlio tekste ne kartą paminėti jų bendraamžiai: skęstančiojo gelbėjimo atvejais, vaikai-lobių atradėjai, tai padės vaikams suvokti, kad istoriją galime kurti kiekvienas. Vaikus turėtų sudominti ir dar labiau istoriją priartinti pateikiami interviu (su istorijos rekonstruotoju, su muziejaus restauratoriumi), nes pakalbėti su šių profesijų atstovais gyvai ne visiems gali pavykti, o pateikiami interviu padės mokiniams suprasti, kaip dirba mokslininkai, kuo jų veikla išskirtinė. Vadovėlio medžiaga siejama su mokinių turima patirtimi (pvz., skyriuje apie nuotraukas paaiškinama, kad šeimos nuotraukos – taip pat istorija). Visame tekste autoriai savo pastebėjimais ir pateikiamais konkrečiais pavyzdžiais formuoja vertybines nuostatas ir skatina pilietišką elgesį: mokoma kaip pagarbiai elgtis maldos namuose, aiškinama, kodėl reikia pranešti policijai pastebėjus juoduosius archeologus, mokoma, kaip tinkamai elgtis radus lobį. Skiltis „Tyrinėkite“ moko atlikti istorinį tyrimą, surinkti medžiagą, atsakyti į klausimus, tai yra labai svarbūs įgūdžiai, kurie būtini penktokui, pradedančiam mokytis istorijos kaip atskiro dalyko ir kurie bus būtini vėlesniais metais. Skyriaus pradžioje pateikiami svarbiausi teiginiai „Ką išmoksime“, mokydamiesi mokiniai gali vis sugrįžti ir įsivertinti, kaip jiems sekasi. Tai paskata savivaldžiam ar personalizuotam ugdymui. Vadovėlio tekstas parengtas taip, kad mokytojui kyla daug idėjų, ką būtų galima su mokiniais nuveikti įgyvendinant 30 proc. pasirenkamo turinio: nuvykti prie vietinio piliakalnio, apžiūrėti maldos namus, artimoje aplinkoje esančius paminklus, atlikti istorinį tyrimą ir t. t. Tarkim, istorija apie dvigubą kryžių išradingai iliustruojama ANBO lėktuvo nuotrauka, taigi tuo pačiu galima papasakoti A. Gustaičio biografiją, pasiekimus.

Keletas pastebėjimų. Psl. 8 pateikiama schema, kurioje vaizduojamas laiko skirstymas pr. Kr. ir po Kr., virš schemos yra užrašas 0 m. Manychiau, kad toks užrašas penktokams gali suformuoti vaizdinį, jog praeityje egzistavo nuliniai metai, o tai nebūtų teisinga.

Psl. 9 skiltyje „Tyrinėkite“ pateikiamas Nidos saulės laikrodžio pavyzdys, bet tikrai ne visi vaikai buvę Nidoje, gal būtų galima pateikti saulės laikrodžių, esančių ir kitose vietovėse, pavyzdžių?

Tekste apie piliakalnį rašoma „įkopkite į piliakalnį“. Būtų galima paraginti tai daryti tik įrengtais takais, neardant šlaitų, kad mokiniai suvoktų jog piliakalnis – vertybė ir bet kokia mūsų veikla gali jam pakenkti.

Psl. 38 aprašoma įvykio tyrimo eiga, pateikiama lentelė, bet gal vertėtų įkelti spalvingą schemą, kad vaikui vaizdžiau matytųsi, į kuriuos klausimus svarbu atkreipti dėmesį. Gal

tokią lentelę/schema net būtų galima išspausdinti vadovėlio gale, kad mokinys bet kada lengvai ją surastų?

Psl. 46 paminėta, kad genealoginį medį galima pasidaryti programėlėmis. Gal vertėtų pateikti keleto tam skirtų programėlių pavadinimus?

Taigi 5 kl. istorijos vadovėlio I d. visiškai atitinka bendruosius ir specialiuosius vadovėlių reikalavimus.

*Istorijos mokytoja metodinė
ninkė Rasa Burinskiene
R. Burinsk.*